“The Big Print” ve Litografi’de Yeni Açılımlar
Hayri Esmer

Kağıdın bulunuşundan buyana işlevsel amaçlar da taşıyarak çeşitli aşamalardan geçen baskıresim, günümüz sanatçılarına, kavramsalcı eğilimleri de içeren geniş bir yelpazede dışavurum olanağı tanımaktadır. Baskıresim teknikleri, üst düzeyde mükemmel sonuç alabilmeyi olanaklı kılan teknik altyapısıyla, boyut sınırlarının aşıldığı ve sanatçıların anlatım beklentilerine cevap veren yönleriyle başka araçlarla elde edilemeyen kendine özgü niteliklere sahiptir. Bu yönüyle kendilerine özgü bir pozisyon belirlemiş durumdalar. Alanın tarihsel gelişimini bir tarafa bırakırsak, Pop Art’tan bu yana, sanatçıların ilgisiz kalamadığı ve yapıt verdiği bir uygulama alanı... Bu anlamda Batı’da ressam ve yontucularla birlikte farklı disiplinlerle ilgilenen pek çok sanatçı baskı tekniklerinin de sunduğu olanaklardan üst düzeyde yararlanmaktadır. Ülkemizde ise ne yazık ki halen sanatçıların daha önce yapmış oldukları yapıtlarının çoğaltımı için bir araç olarak görülmektedir. Bu eksik algılama şekline “çağın gereklerini karşılayamayan” gibi çağdışı bakış açıları da eklenince bu tekniklerin gizli bir dışlanmışlık kaderine mahkum edildiği kendiliğinden belirginleşir. Bu anlamda yeniden düşünmemizi sağlayacak-en azından bir kesimimiz için- nitelik ve içeriği itibariyle bu bakışımızı etkileyecek bir sergiye Anadolu Üniversitesi Çağdaş Sanatlar Müzesi ev sahipliği yapmaktadır.

Sergideki resimlerin büyük çoğunluğu, ülkemizde pek sık rastlanmayan ve “The Big Print” diye bilinen, boyutları 150 cm’ye ulaşan litografilerden oluşmaktadır. Bu boyutlarda baskıresim yapmanın altyapı olanakları bir yana, tekniğin kendine özgü yapısıyla birleşen bu anıtsal etki, öteden beri “küçük boyutlusu makbul olan baskı” düşüncesini tersine çeviriyor. Bu kez büyük boyutlu olan şaşırtıcı ve büyüleyici olmaya başlıyor. Resmin hem inceliklerindeki mükemmeliyetçiliğin keyfine dalmak hem de bütüncül algılamanın ikna edici sınırlarında dolaşmak, serginin sunduğu bir olanak. Almanya’da küçük bir kasabada bulunan Quensen Baskı atölyesi çoğunca büyük boyutlu baskılarda yetkin sonuçlar elde etmede iddialı olan bir atölye. Farklı disiplinlerde çalışan sanatçılar buraya davet edilmekte ve onlara baskıresim çalışma olanağı tanınmaktadır. Böylece sanatçılar tekniğin bu zengin anlatım olanaklarını kendi özgün yaklaşımlarıyla örtüştürme fırsatı bulmuş olmaktadırlar.

Sergide bulunan eserler, ünlü sanatçıların bu atölyede ürettiği baskılardan seçilmiş. Daha önce 1991-95 yılları arasında İspanya ve Almanya’da birer kez, Amerika’da ise 11 müze ve çeşitli üniversitelerde sergilenen bu seçkin eserlerin Türkiye’de ilk kez sergileniyor olması, sanat izleyicileri ve ilgililer açısından kaçırılmaması gereken bir fırsat yaratmaktadır. Anadolu Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi’nin, kuruluşunun 20. yıl etkinlikleri kapsamında düzenlenen bu sergide dünyaca ünlü pek çok sanatçının eserleri yer almakta. Sergide eserleri bulunan 29 sanatçıdan bir kısmı şunlar: Magdalena Abakanowicz, Allen Jones, George Baselitz, Jörg Imendorff , Eduardo Arroyo, Valerio Adami, Otmar Alt, Jean Charles Blais, Douglas Cumming, Pierre Kröger, Hans Karl, Juan Barbera, Malte Sartorius, WP Eberhard Eggers, Hartmur Rüger, Petrus Wandrey, Uwe Bremer, Max Uhlig, Eun Nim Ro, Gerd Winner, Boix, Frank Schult.

Quensen Baskı Atölyesi, 140 yıldır endüstriyel ve yaklaşık 25 yıldır da sanatsal baskı/litografi alanında hizmet vermektedir. Tam donanımlı ve profesyonel yaklaşımla 100x140 cm boyutlarında, en üst düzeyde nitelikli görsel anlatımın altyapı olanaklarını şimdilik sanatçılara sunabilen, ancak gözünü bu boyutun da ötesine dikerek yeni teknik arayışlarını sürdüren bir atölye... Grenlenmiş alüminyum ve çinko plakalar da dahil olmak üzere büyük boyutta litografi taşları kullanılmakta, transfer yöntemleri, sayısız fotografik yöntemler, fotogravür, serigrafi ve agaçbaskı gibi son derece geniş bir skalada, ultra-modern yöntemlere dek farklı seçenek kaynaklarını sanatçılara sunmaktadır. Sanatçılar bunlardan birini ya da ötekini, geleneksel olanı ya da çağdaş olanı, bir tekniği ya da birçoğunu bir arada kullanma olanağı bulabilmektedirler. Sergide yer alan çalışmalarda da bu eserlerin büyük boyutlu örneklerini bulmak olanaklıdır. Örneğin **Jean Charles Blais**’in sergide yer alan çalışması, baskı kağıdına yapıştırılmış büyük bir gazete sayfasını, resimsel bir öğeye dönüştürerek, bir çeşit kolaj düşüncesinin baskıya uyarlaması yapılmıştır. Bunun gibi farklı materyaller ile baskı tekniklerini ilişkilendirme denemeleri yapıldığı gibi Nancy

Spero'nun işlerinde görüldüğü gibi bu teknikler kullanılarak mekan düzenlemeleri ve enstelasyonlar yapan sanatçılar da bilinmektedir.

Son beş yılda 20'nin üzerinde ülkeden çok sayıda sanatçı bu atölyeye konuk edilmiş; yurtdışı ve yurt içinden üniversiteler, akademiler ve uluslararası kültür enstitüleri ile işbirliği yapılmış; kültür günleri düzenlenmiş; sanatçılarla birlikte, seçkin uzmanlar, profesörler, sanat tarihçileri, politikacılar ve bilim adamlarının katıldığı sergi, konferans, panel, sempozyum ve kavramsal çerçevede yeni ve multi-medya sanat projelerinin gerçekleştirildiği bir atölye. Bu yönleriyle "Avrupa Kültür Evi" olma iddiasında. Atölye, sanat dünyasında yeni ve deneysel gelişmeleri takip ederek çalışmalarını deneysel baskıya odaklamış. Bu yönüyle Alman baskı sanatına sağladığı küçümsenmeyen katkıdan dolayı ulusal ve uluslararası arenada ödüllere layık görülmüş; müzeler, bu atölyenin deneysel sanata yaptığı katkıyı özel forumlar düzenleyerek tanıtıp desteklemişlerdir. Quensen Atölyesi bu özelliklerini, kendisinden destek alınarak kurulduğu ve onun Avrupa'daki misyonunu taşımayı arzu ettiği Tamarind atölyesinden almıştır. Bilindiği gibi Tamarind Litografi atölyesi 1960 yılında Amerika'da önce California'da kurulmuş ve sonra New Mexico'ya taşınmış, şimdilerde ise aynı yerde çalışma alanını genişleterek Tamarind Enstitüsü olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Bu atölye, dönemin Amerika sanat çevrelerinin iletişim ve yaratım merkezi işlevi taşımış, Josef Albers, Larry Rivers, Robert Motherwell, Robert Rauschenberg, Jasper Johns, ve Jim Dine gibi daha pek çok sanatçının burada baskı çalışmalarını yaptığı, bir atölye olarak bilinmektedir.

Sergide yer alan sanatçıların, çalıştıkları disiplinler açısından geniş bir yelpaze oluşturduğu görülmekte. Resim, heykel, mekan düzenlemeleri, fotoğraf, grafik gibi.Yine sanatçıların çoğunu Yeni Dışavurumcu, Pop Art, Yeni Gerçekçilik ve Kavramsalcı eğilimler kapsamında çalışmış sanatçılar olarak görülmektedir. Ancak bu sergi, sanatçıların, farklı disiplinlerde üretilmiş işlerini sunan bir sergi değil, tersine tümünün kendi duruşları paralelinde, litografi paydasında buluştuğu bir sergi.

Günümüz sanatında heykel ve deneysel çalışmalarına yabancı olmadığımız **Magdalena Abakanowicz** sergide çalışması bulunan sanatçılardan birisi. Onu, dış mekanda doğa içerisine yerleştirdiği büyük boyutlu heykelleri ile, mekan içerisinde ise duvara ve tavana astığı büyük boyutlu heykellerin yanı sıra kalın halatlarla dokunmuş üçboyutlu perdelerle mekanı bölecek şekilde kullandığı deneysel çalışmalarıyla bilmekteyiz. Sanatçının sergideki çalışması 80'li yıllara ait. Bu yıllarda yaptığı sırtlar ve mekan içerisine yerleştirdiği baş heykellerini ya da bir dizi başsız heykel düzenlemelerini yaptığı döneme ait olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmada başların gövdeye gömüldüğü ve tamamen sırtlarını görebildiğimiz üçgenimsi güçlü bir kütle ile bunun etrafında yoğun ve alabildiğine sıkışık başların ilişkilendirildiği bir kompozisyon bulunmaktadır. Sırt ve başların birbirinden kopuk ve yan yana, küçük başlara karşın hantal ve devasa gövdelerin oluşturduğu kütlesel yapı, tıpkı heykellerindeki görkemli vurguya işaret etmektedir. Bu sergide yer alan bir diğer sanatçı, Pop art akımı içerisinde yapıt vermiş olan İngiliz **Allen Jones**. 60'lı yıllardan beri resim, heykel, litografi ve tasarım alanlarında ortaya koyduğu yapıtlarla tanınan sanatçı, daha o yıllarda okuduğu ve etkisinde kaldığı Nietzsche, Freud ve Jung 'un etkisi sonucu psikolojik etkileri olan figür ve popüler imgeleri bir arada kullanmıştı. Sergi, sanatçının bu psikolojik etkilerle birlikte Yeni dışavurumcu karakteristikler taşıyan "One Night Stand" isimli, müziği konu alan bir baskısına yer vermektedir. Avrupa'da Pop Art ile paralel bir süreçte varlık gösteren Yeni Gerçekçilik akımına mensup olan **Valerio Adami**'nin de, Gerçeküstü nitelikler de taşıyan ancak, çizgi roman anlayışı içinde son derece ışıklı, temiz renk lekelerinin karikatürümsü, yalın ve düzgün çizgilerle sınırlandırıldığı bir resmi sergide bulunmakta. Elinde fırçası ile harabe görünümündeki antik bir tapınağı boyayan sanatçının yanı başında bir telefon, tepesinde ise bir kadın figürü bulunmaktadır. Günlük kullanım aracı olarak telefon ve tapınak imgelerini anlamlı bir ilişki içerisinde buluşturan sanatçının üslubunda kaba ve sert konturlar, pastel renkler ve tanımlanamayan karışık yaratığımsı biçimler dikkat çekmektedir.

Sergide yer alan çalışmaların bir kısmı da 80'li yıllarda Avrupa'da popüler olan Yeni Dışavurumculara ait. Bu eğilim, 20.Yüzyılın başındaki Dışavurumculuk geleneğine yaslanan, insani duyarlılıkları yeniden hatırlatan bu anlayış, 50'lerden beri sorgulanan figür ve resimsel

değerleri yeniden önemseyen, geçmişe göndermelerde bulunan, alıntılanan görüntü ve imgelerin yeni bir bağlam içinde kullanarak öne çıkar. Anıtsal boyutlarda yaptığı eserlerle ve geçmişin kültürel birikimlerini kullanarak dönemlerinin büyüklük ve sefaletini canlandırırlar eserlerinde. Sergide eserleri bulunan doğu Alman kökenli **Baselitz** ve Beuys'un gözde öğrencilerinden **İmmendorff** bu eğilim içerisinde önemli bir yer kaplar. İmmendorff'un sergideki çalışması sık sık resimlerine konu ettiği geçmişin birikimlerini de içeren Almanya düşüncesi ile ilgili. Aynı kompozisyon içerisinde birbirinden farklı işlevlere sahip mekanlardaki insanlar ile Maymunları konu alan bir resim. Daha doğrusu bir metafor olarak kullandığı maymunların yağmalama eylemi ile buna duyarsız kalan insanları buluşturuyor sanatçı. **Baselitz'i**n ise sergide alışkanlık, beklenti ve öngörülerimizi tersine çevirerek kullandığı bilindik üslubuyla yaptığı, ancak litografinin etkisiyle kırılgan ve sertliğini yitiren çizgilerin egemenliğine dayalı iki kompozisyonu bulunmaktadır. Yeni dışavurumcu özellikleriyle dikkat çeken başka bir sanatçı **Frank Schult.** Şiddetli kontrastlıklar yaratarak kullandığı gerilimli resimleri, aynı zamanda kimi mağara resimlerini andıran bir saydamlığa sahipler.

İspanyol asıllı bir Fransız olan **Eduardo Arroyo**, Kimi zaman politik konuları, kimi zaman sanat tarihindeki sanatçılara ve başyapıtlara (Marcel Duchamp'ın Tirajik sonu gibi.) gönderme yapan yapıtlar üretmiştir. Bunlara getirdiği alaycı ve ironik yorumlar dikkat çeker. Yeni Figürasyon eğilimi içinde çağdaş dünyanın teknolojik boyutunu insan öğesi ile birlikte alaycı bir bakış ekseninde yorumlayan Arroyo, homojen, geniş renk alanları ile kısmen illüstrasyon diyebileceğimiz bir bakış oluşturmaktadır. Bu sergideki Litografisinde de birbirinden bağımsız dikey şeritlerle bölünen yüzeylerden birinin üzerinde motosiklet üzerindeki siluet şeklinde betimlediği figürlerden oluşan "MM 2000" isimli çalışması yer almaktadır. Bu eksende çalışan diğer bir sanatçı olan **Petrus Wandrey** ise, Hegemonik kültürlere ironik bakışı ile eleştirel tutum sergilemektedir. Grafik ve enstalasyonlar yapan, yapıtlarında bilgisayar teknolojisini vurgulayan üslubu güncel olanla sıkı bir ilişkiye işaret etmektedir.

Son yirmi yıl, alt kültürlere ait değerlerin güncel sanat arenasında ilgi bulduğu ve önem kazandığı yıllar oldu. Kuşkusuz bugün için de önemini yitirmiş değil. Küreselleşmenin üçüncü dünyayı yeniden biçimlendirme arzusunun bir tezahürü olarak özetlenebilecek bu eğilim, Modernist bakışın kısmen bastırdığı ve ortaya çıkmasına olanak vermediği bir özgürlüğü de içinde barındırmaktadır. Bu anlamda, Afrika doğumlu olan ve Almanya'da yaşayan **Owusu-Ankomah** büyük boyutlu beyaz tuvaller üzerine siyah renk ile ırk ayırımcılığına göndermede bulunan imgelerle tanınmaktadır. Çoğunluğu yerel Afrika kültürüne ait simgelerin içinden/arkasından gizemli bir şekilde hareketli ve dinamik figürlerin belirdiği kompozisyonlar Afrika kültürüyle derin bir diyaloga sürüklemekte izleyeni. Benzer bir esas üzerine sanatını inşa eden **Eun Nim Ro**'da eski Kore'li sanatçılara ve ülkesindeki mitolojilere yönelir. Kaligrafik görünüme sahip yalın figür yapılanmaları mürekkeple resim yapan eski Koreli sanatçıları andırır. Diğer taraftan sıkça kullandığı peri ve masal anlatıları ile Kore mitolojisi arasında derin ilişkiler bulunur. Primitif duyarlığı olan birkaç fırça darbesiyle oluşturulmuş yalın formlar, çocuksu bir saflık, şeffaf etkiler, dikey ya da yatay bölünmelerle ortaya çıkan geniş lekeler, boşlukta uçuşan ağaçlar, onun resimlerinde sıkça rastladığımız etkiler. Benzer çocuksu ve düşsel anlatımı, Nin Ro'dan tamamen farklı, daha çok ta Chagall ekseninde düşünen, detaylara ve dokusal değerlerin ustalıklı anlatımına ağırlık veren ve ülkemizde daha önce açtığı sergileriyle tanıdığımız **Micha Kloth**'un resimlerinde görmek mümkün. "Asla yalnız yürüyemezsin" isimli üç resminde sanatçı akışkan ve boşlukta devinen öğelerine karşın geometrik unsurları da kompozisyonlarına dahil ederek güçlü kontrastlıklara yöneldiği görülmektedir. Sergide Kloth kadar iyimser olmasa da düşsel ve fantastik dünyayı betimleyen **Uwe Bremer**'in çalışmaları da bulunmaktadır. Sanatçının yaratığımsı figürleri ile yazısal, geometrik ve mekanik aygıtların yapılanmasından oluşan resimleri günümüz yaşamına ilişkin eleştirel ve kötücül imalarda bulunur. Bununla birlikte kuş, hayvan ve insan karışımından oluşan garip yaratıklar, bunları çizgiye dayalı algılama şekli, güncel ve erotik bir takım imgelerle bütünleştirilmiş kurgulamalar, şaşırtıcı ve özgün bir bakış ile karşı karşıya bırakır bizi. Daha çok gravürle çalışan sanatçının sergide "Sanatçının Evi" isimli tuhaf yaratık imgelerinin betimlendiği büyük boyutlu bir ağaçbaskısı bulunmaktadır.

Kötücül imalarda bulunan Bremer'in tersine **Otmar Alt** insanlar üzerinde pozitif etkiler bırakan rengarenk yapıtlar ortaya koymaktadır. Fantastik bir bakışla kurgulanan ve izleyeni düşsel bir atmosferde yolculuklara çıkaran son derece renkli, sevimli, boyanmış heykeller ve resimler..... Sanatın bizleri çocuksu duyarlıklar taşıyan, bilinemeyen yolculuklara taşıyan bir şey olduğuna inananlardan olan Alt, -bu yönüyle sergide eseri bulunan Kloth'ile derin bağları mevcut- "açıklanma ihtiyacı duyulan sanat sıkıcıdır" düşüncesini ileri sürerek yapıtın izleyici ile diyalog kurmasını esas sorun olarak görmektedir. **Gerd Winner** "Times Square" serisinde, "Reicstag", "Conteiner", "Bull wharf", "Slow im Nebel II", resimlerinde olduğu gibi Modern yaşamın görünümlerini sıra dışı bir kurguyla kullanır. Bu resimlerde, reklam tabelalarının tanıttığı popüler markalar başta olmak üzere mimari yapılar ve kente ait birçok görüntü üs üste bindirilerek kurgusal düzenlemeler yapılmıştır. Bu imgelerin iç içe geçerek yarattıkları karmaşa, birbirini görünmez kılmaları, kaotik bir belirsizliği ima etmeleri ve her şeyden önemlisi tüm bunların ışıklı renk parçalarının devingen hareketleriyle birlikte kullanılması günümüz kent yapısının görünmeyen yönüne dair metaforik anlamlar içerir.

Sonuç olarak sergi, bir taraftan 1980 sonrası çağdaş litografi sanatının değişim dinamiklerini göstermekte diğer taraftan bu yılların geniş bir yelpazeye yayılan tematik sorunlarını irdelemektedir. Bu dönemin düşünsel birikimini ve bunun sanatsal pratik içerisindeki farklı arayışlarına dair niteliklere de sahip olan sergiye, 11 ülkeden 29 sanatçı 34 eseriyle katılmaktadır. Batının eski ve yeni ustalarının yaşlı ve genç kuşakların büyük boyutlu çalışmalarından oluşan bu serginin herkes tarafından görülmesi gerek. Sergi 25 Nisan 2005 tarihine kadar Anadolu Üniversitesi, Çağdaş Sanatlar Müzesi'inde açık kalacak.

Ek: Görseller'e ait bilgiler

SANATÇI	YAPITIN ADI	TEKNİGİ	BOYUTU
DSC-0323 Magdalena Abakanowicz	"Die Menge"	Litografi	70x100 cm
DSC-0321 Allen Jones	"One Night Stand"	Litografi	100x70cm
DSC-0333 George Baselitz	"İsimsiz"	Litografi	76x57cm
DSC-0324 Jörg Imendorff	"Çılgınlığın Vadisi"	Litografi	70x100cm
DSC-0325 Eduardo Arroyo	"MM-2000"	Litografi	70x100cm
DSC-0322 Valerio Adami	"Valle tout confort"	Litografi	100x70cm
DSC-0343 Otmar Alt	"Peyzajlı Kadın"	Litografi	100x140cm
DSC-0328 Jean Charles Blais	"31-12-1999"	Litografi	100x70cm
DSC-0329 Hans Karl	"isimsiz"	Litografi	100x70cm
DSC-0342 Awusu-Ankomah	"Jager"	Litografi	100x140cm
DSC-0326 Malte Sartorius	"Bastkorb vor Mauer"	Litografi	99x72cm
DSC-0345 Petrus Wandrey	"Birliktelik"	Litografi	100x140cm
DSC-0339 Uwe Bremer	"Sanatçının evi"	Agaçbaskı	100x140cm
DSC-0331 Boix	"isimsiz"	Litografi	70x100cm
